

Historyja i jaje značenie

Słowa „historyja” jośc hreckaha pachodžańia i značyć dašledavańie, viedu ab ražvičci hramadzkaha žycia, padziejaū, zdareńniaū, ab ražvičci prydzy, litaratury, mastactva, kultury. Blizkim hetamu słovu jośc „histaryjahrafija”, takža hreckaha pachodžańia i aznačaje histaryčnuju pišmiennaść, jakaja adtvaraje minuūšcynu, apirajučsia na žarołach pisanych, roznych dakumantach, archealahičnych vykapiach, na vusnych viestkach i inšych mataryjałach.

Historyja heta navuka, jakaja pierš za ūsio spisvaje ražvičcio taho ci inšaha narodu, jahonuju kulturu, relihiju, litaraturu, mastactva, ekanomiku, jahonaje žycio i zmahańnie. Navuka hetaja wielmi cikavaja i karysnaja. Vučačsia historyi, asabliva svajho narodu, my zdabyvajem viedu, jak jon paštavaū, ražvivaüsia, jakija pieražyvaū padziei, paznajem krynicy i kareńni našaha pachodžańia, možam navučycьa jak treba žyc i abminać pamylki, katoryja zdaralisia. Historyja nia moža być vydumanym raskazam, a musić apiracca na kankretnych faktach, dakumantach i dośledach. Dziedza taho historyja biare na ūvahu tolki tyja narody, jakija adyhrali pavažnuju rolu, pakinuli pa sabie pamiać, dakumanty i ślady.

Historyja Bielaruskaha Narodu, historyja Bielarusi, wielmi bahataja i cikavaja, chacia našyja susiedzi staralisia jaje zabłytać, zhubić, dy padparadkavać Bielaruś svaim upłyvam, a navat ułučyć jaje ū svaju historyju, u miežy svaich haspadarstvaū. Praūda adnak, jak aliva, vychodzić na vierch i ūžo niama siły, jakaja-b zapiarecyła, što Bielarusau nie było, što nia mieli jany svaje minuūšcyny, svaje historyi, što ich niama, dy nia buduć jany mieć svaje budučyni. Biazumoūna treba paznavać svaju historyju, svaju minuūšcynu, bo kažuć, što chto nie znaje svaje minuūšcyny, toj nia maje prava na budučyniu.

Na temu historyi Bielarusi napisali mnoha knižak roznyja vydatnyja vučonyja, profesary, a miž inšymi:

M. V. Doūnar-Zapsolski — *Asnovy dziaržaūnaści Bielarusi*, Vilnia 1919; *Narodnoje chozajstvo Bielorussii 1861-1914*, Minsk 1926; *Očerki istorii krivičeskoi i drehovičeskoi ziemieli do konca XIII st.*, Sankt-Pieciarburh 1899; *Dziaržaūnaja haspadarka Vialkaha Knias-tva Litoūskaha pry Jahielonach*, Kijeū 1901; *Narysy pa arhani-*

- zacyi zachodniaruskaha sialanstva ū XVI st.*, Kijeŭ 1905; *Hitoryja ruskaj narodnaj haspadarki*, Kijeŭ 1911 i inšja.
- U. Ihnatoŭski — *Karotki narys historyi Bielarusi* (niekalki vydańniaŭ); *Historyja Bielarusi ū XIX i pačatku XX st.*; *Karotki narys nacyjanalna-kulturnaha adradzeńnia Bielarusi*, Miensk 1921 i inš.
- J. Karski — *Bielarusy* (try tamy); *Bielaruski narod i jahonaja mova* i inš.
- M. K. Lubavskij — *Osnovnyja momienty istorii Bielorussii*, Moskva 1918 i inš.
- I. Łappo — *Zapadnaja Rossija i jejo sojedinenije s Połščeju v istoričeskom prošlom*, Praha 1924; *Vielikoje Kniažestvo Litovskoje za vriemia ot zaklučenija Lublinskoy unii do smerti Stiefana Batorka*, Sankt-Pieciarburh 1901, *Vielikoje Kniažestvo Litovskoje vo vtoroj polovinie XVI st.*, Jurijev 1911 i inš.
- V. Łastoŭski — *Historyja biełaruskaj (kryūskaj) knihi*, Koūna 1926. Jon-ža Vlast u 1910 h. napisaŭ i vydaŭ u Vilni *Karotkuju historyju Bielarusi*.
- U. Pičeta — *Historyja Bielarusi*, Miensk 1924 i inš.

U apošních hadoch m.inš. vyjšli hetkija knižki: *Historyja Bielarskaj SSR* u piaci tamach, vydadzienaja ū Minsku ū 1971-1975 hh., apracavanaja specyjalnej kalehijaj; *Historia Białorusi* M. Kosmana, vydadzienaja ū polskaj movie ū 1979 h. u Połščy; *Rozdienije Bielorusskoj Sovieckoj Respubliki* V. A. Krutaleviča, vydadzienaja ū Minsku ū 1979 h. i inš.

Mnoha mataryjałaŭ z historyi Bielarusi žmieščana ū 12 tomach *Biełarskaj Savieckaj Encykłapiedyi*, vydadzienaj u Miensku ū 1969-1975 hh., a takža ū 16 knižkach *Zapisau*, vydavaných Bielarskim Instytutam Navuki i Mastactva ū Novym Jorku.

Na temy zviazanyja z historyjaj Bielarusi pisali i publikovali svaje pracy ks. Adam Stankievič, dr Janka Stankievič, Anton Łuckievič i šmat inšykh aŭtaraў, jakich ciažka bylo-b tut píeraličyć.

Uspomnienyja knižki, nadrukavanyja pieravažna kirylitaj u biełarskaj abo ū rasiejskaj movie, na žal niedastupnyja šyrejšym kruhom biełarskaj hramadzkaści. Dzieła taho paústała dumka pryahatović choć karotki narys (skrypt) historyi Bielarskaha Narodu łacinicaj i dać mahčymać asabliwa biełarskaj moładzi znajomicca z minuūščynaj svaje Baćkaŭšcyny, dy zaachvocić jaje pahłyblać svaju viedu ū hetaj halinie.

Historyja biełaruskaha narodu heta:

1. Historyja biełaruskich plamionaŭ: Kryvičoū, Radzimičaū, Dryhavičoū, Viacičaū, Sieviaranaū, Dzieraūlanaū, Jaćviahau i Hollandzi.
2. Historyja biełaruskich kniastvaŭ: Połackaha, Turava-Pinska ha, Smalenskaha i inš.
3. Historyja Vialikaha Kniastva Litoūskaha.
4. Biełaruś u hranicach Rečypaspalitaj.
5. Biełaruś u hranicach carskaj Rasiei i pačatki adradženskaha ruchu.
6. Biełaruś u čas pieršaje suśvietnaje vajny i proby adradžeńnia niezaležnaści.
7. Biełaruś u mižvajennyja hady: Biełaruskaja Savieckaja Sacyjalistycnaja Respublika, biełaruskija zachodnija ziemli ū hranicach II Rečypaspalitaj Polskaj, Biełarusy ū Łatvii, Lietuvie i na emihracyi.
8. Biełaruś u čas druhaje suśvietnaje vajny.
9. Biełaruskaja Savieckaja Sacyjalistycnaja Respublika pašla druhaje suśvietnaje vajny.
10. Biełarusy i ichniaje žyćcio ū inšych krainach — u Polšcy i na emihracyi.

Biełaruskija plamiony i paǔstaŭšy z ich biełaruski narod mieū zaūsiody svaju terytoryju, svaju movu, pišmiennaść, kulturu, žyū svaim žyciom i zmahaūsia z čužymi ūpłyvami, imknučysia biez ustanku da palepšańnia svaje doli.

Historyju biełaruskaha narodu, historyju Biełarusi, niemahčyma ūsiestaronna pradstavić u karotkim narysie. Usich važnych zdareńniaū nie padaje navat piacitamovaja *Historyja Biełarskaj SSR*, wydazienaja ū Miensku, u abjomie bolš 3000 bačyn. Nie padaje ūsich najvažniejšych zdareńniaū *Historia Białorusi* M. Kosmana, wydazienaja ū Polšcy. U hetym narysie budziem staracca padać u vialikim skaračenni, ale ūsie najvažniejšyja fakty i zdareńni. Dziela taho mająm nadzieję, što hety narys, apracavany na asnovie *Historyi BSSR*, *Biełarskaj Savieckaj Encykłapiedyi* dy inšych knižak z haliny historii biełaruskaha narodu moža zacikavić čytačoū, uzbudzić luboū u biełarskaj moładzi da svaje baćkaūšcyny, a kali zaachvocić da pahłyblańnia viedy ab svaim narodzie, budziem wielmi ciešycca, bo tady spoūnić jon svaju zadaču.